

«Ойын арқылы тәрбиелеу»

Шығармашылық ойындарды балалардың өздері жасайды.

Бұл ойындардың тақырыбы әртүрлі. Балалар отбасының тұрмысын, жаңа үйлердің құрылысын, біздің мерекелерімізді бейнелейді. Бұл ойындарда көбінесе олардың назарын адамдар арасындағы қарым-қатынас - анасының қамқорлығы, әжесі мен отбасының басқа да мүшелерінің мейірімділігі, балалардың мінез-құлқы аударарды. Міне, екі қыз «ана-қыз» ойнайды. Олардың біреуі «қызына» мейіріммен, мұқият, шыдамдылықпен қарайды. Басқа «ана» «қызына» шамадан тыс қатаңдық танытады: бағынбағаны үшін қатаң айтады, жиі жазалайды. Бұл екі қыздың ойындағы мінез-құлқына әр түрлі әсерлер әсер еткені түсінікті, олар айнадағыдай бір отбасындағы ата-аналар мен балалар арасындағы қарым-қатынасты көрсетеді.

Балалардың ойындары бойынша тек балалар мен ата-аналардың ғана емес, сондай-ақ отбасының басқа да мүшелерінің: әжелерінің, аталарының және т.б. өзара қарым-қатынасын бағалауға болады. Шығармашылық ойындарда ересектердің еңбегін көрсету үлкен орын алады: балалар пойыз, кеме ойнайды, батыл жауынгерлерді үлкен сүйіспеншілікпен бейнелейді. Алайда, ата-аналар айналасындағылармен таныспай-ақ, балаларға қолжетімді кітаптар, әңгімелер, ертегілер, өлеңдер оқымай-ақ, балалардың дұрыс әрі ақылға қонымды дамуына назар аудармай-ақ, олардың ойындары мазмұны жағынан кедей болатынын әрқашан есте ұстауы тиіс. Мұндай ойындар баланың физикалық, адамгершілік және ақыл-ой дамуын алға жылжыта алмайды. Ойын мазмұнын қоршаған шындықтан ала отырып, балалар бұл өмірді механикалық түрде көшіріп алмайды, өмірдің әсерін өз санасында өңдейді, ойындарда өз мінез-құлқын ашады, бейнеленген нәрсеге өзінің көзқарасын айқындайды. Отбасы, балабақша балаларға еңбекке, өз қаласына деген сүйіспеншіліктің үлгісін көрсетеді. Бір-біріне достық қарым-қатынас.

Бұл қасиеттердің барлығы балалардың ойындарында көрінеді. Балалардың ойындары ең үлкен орын алады. Тақырыптық ойындар, көбінесе, балалар ойындарының бастапқы ұйымдастырушы бастамасы болып табылатын қолда бар ойыншықтармен түсіндіріледі. Балалар бір рөлден екінші рөлге жылдам ауысады. Ата-аналар мүмкіндігінше көп ойыншықтар сатып алу үшін емес, оларды қолжетімді, жарқын, баланы пайдалы ойынға итермелейтін мұқият іріктеу үшін қамқорлық жасауы керек. Балаға қажетті ойыншықты уақытында беру - оның ойынын қолдап, жандандыруды білдіреді. Кішкентай кездерінде балалар қарапайым ертегілерді ұнатады. Катя әжесі төрт жасар немересімен көп ойнады. Олардың сүйікті ойыны «Шалпан» деп аталды. «Әже шалпа отырғызды», - деп бастады әже ойланып, «Өсу, өсу, шалба, тәтті, мықты, үлкен-үлкен.» Үлкен, тәтті, мықты, дөңгелек, сары шалқан өскен. Әже шалғыны жыртуға кетті: тартады, тартады, соза алмайды... (Бұл жерде әжесі оның шөберені қалай тартатынын көрсетті.) Әжесі немересін Катяға шақырды

(Бұл жерде Катя әжесінің юбкасын ұстады): Катя әжесін, әжесін шалбардан - тартады-тартады, соза алмайды. Катя ағасын шақырды, ал ол Катяға ілінуді ғана күтті. Ағасы Катя үшін, Катя әжесі үшін, әжесі шалғыны үшін - тартады-тартады... шабақты созды. Осы кезде әженің қолында қайдан келгені белгісіз алма, бәліш немесе нағыз шалба пайда болды. Жігіттер әжесіне айқайлап ілініп қалды. Ол оларға сыйлықтар берді. Балаларға бұл ертегі-драманы ұнайтындықтан, Катя әжесінің табалдырығын аттай салысымен: «Әже, әже, шалқан тартайық!» - деп сұрады. Балалар құрылыс материалдарына үлкен қызығушылық танытуда. Кейде ойын барысында балаға пароход немесе автомобиль салу керек.

Ата-аналар баланың ойын жүзеге асыруға көмектеседі және оны қалай салу керектігін көрсетеді. Ойындарда құрылыс материалын пайдалану баланың қиялын дамытады, өйткені бұл материалды әртүрлі түрде қолдануға болады. Балалар әр түрлі құрылыстар салады, бұл ойланатын ойынға байланысты жиі жасалады: қуыршақтар үшін үй, кереует; ұшқышқа - ұшақ және т.б. 4-5 жастағы балалардың шығармашылық ойындарының мазмұны олардың дербестігінің өсуіне және көріністер шеңберінің кеңеюіне байланысты тәрбиенің ықпалымен байытылады. Олар жекелеген эпизодтардың бейнесіне қанағаттанбай, әртүрлі сюжеттер ойлап табады. Егер бұрын, мысалы, поезд паровоздың дыбысы мен дыбысын еске түсірсе, енді машинист, кондуктор рөлдері пайда болады және поезд жай ғана жүрмейді, жолаушылар мен жүктерді тасымалдайды. Бес жастағы балалар қажетті құрылысты жасай алады, ойыншықтарды әртүрлі қолданады. Олардың сөйлеген сөздері соншалықты дамыған, олар әр түрлі көріністер жасай алады. Олар оңай әке мен әкеге, жолаушыға және машинистке айналады. Бала өзіне алған рөлін орындау үшін ойыншықтар мен түрлі заттарды пайдаланады, олар бейнелерді жасауға ықпал етеді. Сюжеттік ойыншықтар (қуыршақ, аю, жылқы, автомобиль және т.б.) баланы белгілі бір ойындарға итермелейді. Мысалы: ат үстінде жүруге, жүк тасуға, оны суаруға болады. Ыдыста - түскі ас дайындау немесе одан шай қуыршақ және т.б. Заттар мен материалдарға келетін болсақ, олардың балалары ойындарда әр түрлі пайдаланады. Текшелер мен кірпіштер - нанды, тәтті тоқашты немесе үстелді, орындықты бейнелейді. Ересектер баланың ойлап тапқан ойын ойына мұқият қарап, оның ойынын бұзбауы керек, өйткені оларға ойын шыбығы жылқы болуы мүмкін. Шығармашылық ойындарда балалар тек жинақталған тәжірибені ғана көрсетпейді.

Мысалы, бала аула сыпырушының қалай жұмыс істейтінін бірнеше рет көрген, бірақ аула сыпырушының бейнесін түсіргенде оның көріністері, әсіресе ұжымдық ойындарда, жолдастарының іс-әрекеттері оған одан әрі не істеу керектігін, одан арғы іс-қимылдар туралы бір ауыздан уағдаласуды айтады. Ата-аналар мен тәрбиешілердің ықпалымен балалардың мүдделері тұрақты және мақсатты бола түсуде, олардың ойындары әлдеқайда ұзақ жалғасады, эпизодтармен байып, қиялын дамытуға мүмкіндік береді. Ойын неғұрлым мазмұнды және қызықты болса, ойын ережелері неғұрлым тұрақты

болса, балалар соғұрлым бір-бірімен сөйлеседі, бір-бірін жақсы түсінеді, ортақ мүдделер мен сұраныстарды тез таба алады. Олардың сөзі жетілдіріледі, жарқырайды. Олардың сөздерінде өмірдің ойында бейнеленген жақтары туралы ойлар қалыптасады.

Ойында бала ұжымдық жауапкершіліктің, достық пен серіктестіктің күрделі және жоғары сезімдерін сезінеді, ол өз әрекеттерін басқа балалардың әрекеттерімен үйлестіруге, өз ұмтылыстарын ойын барысына бағындыруға үйренеді.